

## הגיע הזמן לשחוט "פרות קדושות"! על בעיות ענף החלב

שבו היה הכרח להפעיל מחדש את משטר המכסות השנוא על היצרנים ושלא היה בו צורך בשנים תשל"א-ב-ג-ד, מפני שלא ייצרנו עז עודפי שומן. במשטר הנוכחי הצטברו במחסנים כמויות גדולות של חמאה (עד כדי צריכה של שנה שלמה). מחסנים כאלה מכבידים מאוד ועולים ביוקר ובמשך שנת 1976 החליטו ל"ייצא" כמויות ניכרות (לפי המימדים שלנו) במחיר סמלי – ולא חשוב מי נשא בסופו של דבר בהפסד: הייצרנים או האוצר. ברור רק, ששום צרכן בארץ לא נהנה.

מכל האמור לעיל הנני מגיע למסקנה ראשונה: מגמת הייצור שלנו צריכה להיות לספק את מלוא כמות השומן שאנו יכולים לשווק – ולא יותר. אפשר לבטא את הדבר גם בצורה אחרת: הבה נייצר את כל כמות החלב הדרושה כדי לספק את הביקוש לחלב ניגר ולתוצרת ניגרת בחדשי שפל הייצור (ספטמבר – אוקטובר). בשתי צורות החישוב נגיע בערך לאותה כמות חלב בחשבון שנתי.

אם הגענו לידי הסכמה מה צריכה להיות המטרה – נשאלת השאלה: כיצד להשיגה; כאן עלינו לטפל בשלל בעיות ומושגים, חלקם גם אירציונליים.

לפי אומדני מגיעה כמות החלב "העודפת" – על פי הגדרתי – ל-60-80 מיליון ליטר לשנה, ז.א. ל-10%-12% מכלל הייצור. כמות כזו מיוצרת בהפסד בידי רפתנים, הן בקיבוצים והן במושבים. מספרם של אלה איננו עולה בהרבה על 1000 וכמובן שהם אינם מתפרנסים מהענף כי במקרים רבים הוא נכפה עליהם על ידי המוסדות: התנועות והסוכנות. דן מס העיר בצדק על הפער העצום בהוצאות הייצור בין רפתנים שונים, וברור שמי שמייצר בהפסד יש לו פרנסה אחרת, כי הרי הוא מתקיים. משמע, שרמת המחירים שנקבעה החטיאה את המטרה מכל הבחינות: היא עודדה ייצור עודף שאין לו שימוש ולא פתרה את בעיית פרנסתם של אלה

יש לברך על הדיון, המתנהל מזה כמה חדשים מעל דפי "השדה", בעתידו של ענף החלב. לצערי, מה שמתנהל כאן הוא יותר בבחינת ויכוח – ומכל הצדדים ויכוח בלתי ענייני. אנסה לתרום משהו לנושא שאני עוסק בו מזה 20 שנה. לענף הרפת מיחסים אצלנו תפקידים מתפקדים שונים: תנועתיים והתישבותיים. ברצוני לעסוק כאן בעיקר בהיבט של אספקת מזון לאוכלוסייה. המזונות שפרות החלב נותנות לנו (פרט לתוצר הלוואי – הבשר) מתחלקים לשנים: שומן, שאין לו יתרון דיאטטי על השומן הצמחי, וחמרי מזון פרט לשומן – מח"ש – שערכם התזונתי הוא רב. במשך השנים האחרונות היינו עדים לירידה מתמדת באחוז השומן הממוצע בחלב בחשבון ארצי, אם כי תופעה זו איננה אחידה במשקים וישנן סטיות רבות. בשל הרגלי התזונה אצלנו כמות החמאה מגיעה לפחות מ-5% מס"כ צריכת השומן. קיים פער בין כמות השומן וכמות המח"ש שאנו יכולים לשווק בארץ, ז.א. אם נייצר רק את כמות השומן הדרושה, יחסר לנו מח"ש ואם נרצה לספק את כל כמות המח"ש, שאפשר לשווק, אין מנוס מייצור של עודפי שומן, וברצוני להגדיר את המושג "עודף" כדבר שאין לו שימוש כלכלי. לפני 4-5 שנים לא ייצרנו עודפי שומן וייבאנו את המח"ש שחסר לנו בצורת אבקת חלב רזה. מצב זה חזר ונשנה בעשרות השנים האחרונות מדי פעם ואז קמה אצלנו תמיד צעקה: אל לנו לייבא חלב; חסר לנו חלב – הבה נייצר כדי מלוא הצריכה. זעקה זו בפי העסקנים היא דמגוגיה, בפי אנשי המקצוע היא שקר; כי המדובר איננו בחלב סתם, אלא בחלב רזה, בעוד שהפרות שלנו מתעקשות לתת חלב מלא.

הזעקה האחרונה הצליחה; הממשלה עודדה את הגברת הייצור על ידי העלאת מחיר החלב ומתן הלוואות להגדלת הרפתות והכנסת הענף למקומות חדשים. כעבור זמן קצר חזרנו למצב

יותר גבוהה. אולם ישנו סוג של צרכנים בכוח, שאינם צרכנים בפועל ויש ענין ציבורי רב בהבאת החלב אל פיהם: הלוא הם ילדי הגנים ובתי הספר העממיים. אם אלה יקבלו יום יום כוס חלב חנים – או לבן, אשל, יוגורט וכ' לפי רצונם – יגיע הדבר ל-50-60 ליטר לילד לשנה (פרט לשבתות וימי החופש) ובסה"כ ל-50-60 מיליון ליטר לשנה, שהם ברובם תוספת צריכה נטו.

לעומת זאת, יש להניח, שצרכנתם של מיני התוצרת, אשר יתייקרו, תרד במקצת, כך שבסופו של דבר ישווק חלב כמקודם, אולם במקום 500 – 600 מיליון ל"י סובסידיה, חלב זה יעלה למדינה רק כ-150 מיליון ל"י לשנה. ילדי ישראל יקבלו את המגיע להם ויתרגלו לצרוך חלב. הדבר ניתן כיום לביצוע מפני שחלב ותוצרת ניגרת מגיעים לשוק בארזות בלתי חוזרות.

האוצר יקנה את החלב לילדים (50 – 60 מיליון ליטר לשנה) ולא יצטרך יותר להתערב בקביעת מחירי החלב ותוצרתו; המשווקים יהיו מעוניינים ומוכרחים לעשות את החשבון; יתהווה איזון בין הייצור והצריכה ומי שייבא אבקת חלב רזה לא יראה יותר כבוגד בענף.

לא יהיה צורך לדאוג לפרנסתם של הרפתנים, אשר יחסלו את הענף – כל אחד לפי שיקולו – אבל יהיה צורך למנוע את התמוטטות מחירי הבקר לשחיטה בתקופת המעבר שאני מעריך אותה בשנה – שנתיים. לשם כך יש לעודד בין השאר, את ייצוא המבכירות לחו"ל.

העובדות אינן חדשות. אולי הגיע הזמן שנשתחרר קצת "מהפרות הקדושות" – הדמגוגיה והשקרים – ונתחיל לפעול לטובתם של היצרנים, הצרכנים והאוצר גם יחד.

**גיאורג אלישברג,**

בית זרע

#### הערת המערכת:

מאמר זה נכתב זמן קצר לפני "המהפך". יתכן שמחירים, מספרים וכן יחסי סובסידיה ותמורה מהשוק השתנו מאז, אך לא חל שינוי מהותי בעצם הנושא שהמחבר מעלה.

שלמענם היא הופעלה כביכול. יצרנים אלה הם כה בלתי יעילים ששום מחיר לא יספיק כדי להעמידם על הרגליים; ולא חשוב אם חוסר יעילות זה נובע מכשלון אישי או מתנאי המקום המייקרים את הייצור בהשוואה למקומות אחרים (משקי הר וכ').

אני מגיע לנקודה נוספת: אצלנו נהוג מחיר אחיד לייצור לחלב בעל % שומן ורמת איכות סטנדרטית. זוהי שיטה נוחה, אם כי ברוב ארצות הייצור הגדולות נהוגות שיטות אחרות. אצלנו גם נהוג, שהאוצר מכסה את ההפרש בין המחיר המבטח ובין ההכנסה המתקבלת מהשוק (החישוב הוא קצת יותר מסובך), כך שלמשווק – ולא כל שכן לייצרן – אין כל ענין לקבל את ההכנסה המירבית מהשוק. הדבר מתבטא במדיניות המחירים למוצרי החלב הרבים, כלומר לאילו מוצרים מופנות הסובסידיות. נוהגים אצלנו לדבר על סובסידיה "לחלב ותוצרתו" וזהו טשטוש. חמאה, למשל, נמכרת לצרכן בערך ב-1/3 מהוצאות הייצור ובדומה לכך גביות קשות. בחלב שתיה מגיעה הסובסידיה, כיום, דומני לכ-1/3 מהמחיר הקמעוני ובגביות רכות, לבן ושאר מיני התוצרת הניגרת לפחות מזה. אם נתבונן במבנה מחירים זה ניווכח לדעת, שהסובסידיות מופנות ברובן למצרכים שגמישות הביקוש שלהם הינה קטנה מאד והם גם אינם מצרכים עממים. צרכני החמאה, שאינם נמנים בדרך כלל על דלת העם, זוכים למתנה בסך 100 מיליון ל"י לשנה (במחירים הנוכחיים).

יותר על כן להגיד, שאנו מפנים את הסובסידיות למצרכים שהמצרכים אינם צורכים אותם וכאן גם טמון ההסבר מדוע איננו מצליחים להגדיל את השיווק (פרט להרגלי התזונה). משפחות מרובות ילדים, שמחירו של ליטר חלב מהווה אצלו 20%-25% מהשכר לשעת עבודה, אינן יכולות לקנות, ומי שמחירו של ליטר חלב מגיע ל-10% ופחות משכר שעת עבודתו יקנה אותו גם אם יעלה יותר. הוא הדין לגבי חמאה, שרק בעלי הכנסות גבוהות קונים אותה (במידה ואינם חוששים מפני הכולסטרול) והם ישלמו גם את המחיר המלא. מכל מקום ההכנסה הכוללת מהשוק יכולה להיות הרבה